

“TARIXI ANBIYO VA HUKAMO” ASARINING BUGUNGI KUNDAGI TARBIYAVIY AHAMIYATI

Quljonova Zuhra Alimuxammad qizi

Farg‘ona davlat universiteti filologiya fakulteti talabasi

Annotasiya: Mazkur maqolada Tarixi anbiyo va hukamo asarining bugungi kundagi tarbiyaviy, ma’naviy va ilmiy ahamiyati yoritiladi. Asarda payg‘ambarlar va hukamolarning hayoti, ularning axloqiy fazilatlarini hamda insoniyatni ezgulik va hidoyat yo‘liga boshlashdagi o‘rni badiiy va tarixiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, asarda keltirilgan she’riy parchalar va ularda qo‘llangan badiiy san’atlar (tashbeh, tazod, talmeh va boshqalar)ning mazmunni boyitishdagi roli o‘rganiladi. Asarning yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati va komil inson g‘oyasini shakllantirishdagi o‘rni ham alohida ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: siyarnoma, payg‘ambarlar hayoti, hukamo, valiyalar, axloqiy tarbiya, ma’naviyat, komil inson, didaktika.

Abstract: This article discusses the educational, spiritual, and scientific significance of Tarixi anbiyo va hukamo in the modern context. The work analyzes the lives of prophets and wise figures, their moral qualities, and their role in guiding humanity toward goodness and righteousness from both literary and historical perspectives. It also examines the poetic fragments included in the work and the use of literary devices such as tashbeh (simile), tazod (antithesis), talmeh (allusion), and others in enriching the meaning. The importance of the work in youth education and in forming the concept of the perfect human is also emphasized.

Keywords: siyarnoma, lives of prophets, hukama (wise men), saints (wali figures), moral education, spirituality, perfect human, didactics.

Аннотация: В данной статье рассматривается воспитательное, духовное и научное значение произведения *Tarixi anbiyo va hukamo* в современном контексте. В произведении анализируются жизнь пророков и мудрецов, их нравственные качества, а также их роль в наставлении человечества на путь добра и истины с литературной и исторической точек зрения. Также исследуются поэтические отрывки и использование в них художественных средств (ташбех, тазод, талмех и др.), усиливающих смысл текста. Особое внимание уделяется значению произведения в воспитании молодежи и формировании идеи совершенного человека.

Ключевые слова: сирянома, жизнь пророков, хукамо (мудрецы), святые (валийлар), нравственное воспитание, духовность, совершенный человек, дидактика

O'zbek mumtoz adabiyotining buyuk namoyandasi Alisher Navoiy nafaqat ulkan shoir va mutafakkir, balki tarix, din, falsafa va ma'rifat ilmlarini chuqur egallagan qomusiy olim sifatida ham jahon madaniyati tarixida muhim o'rin egallaydi. U yaratgan boy ilmiy-adabiy meros orasida *Tarixi anbiyo va hukamo* asari alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur asar payg'ambarlar, avliyolar va donishmand hukamolar hayoti haqida hikoya qiluvchi muhim tarixiy-ma'rifiy manba bo'lib, unda insonni komillikka yetaklovchi axloqiy, diniy va tarbiyaviy qarashlar mujassamlashtirilgan.

Asar XV asrda yaratilgan bo'lib, "Zubdat ut-tavorix" ("Tarixlar sarasi") nomli katta tarixiy kitobning tarkibiy qismi hisoblanadi. "Tarixi anbiyo va hukamo" ikki qismdan iborat: birinchi qismda payg'ambarlar tarixi, ikkinchi qismda esa hukamolar va faylasuflar haqida ma'lumotlar beriladi. Asarda Odam Ato alayhissalomdan boshlab Jirjis alayhissalomgacha bo'lgan oltmishdan ortiq payg'ambar va valiyalar zikr qilinadi. Shuningdek, Suqrot,

Aflotun, Aristotel, Pifagor, Buqrot singari mashhur yunon va fors hakimlari haqida ham qimmatli fikrlar bayon etiladi.

Asarning muhim jihatlaridan biri shundaki, Alisher Navoiy payg'ambarlar tarixini bayon etishda faqat rivoyatlarga emas, balki Qur'on oyatlari, hadislar va ishonchli tarixiy manbalarga tayanadi. Muallif biror voqea haqida turli rivoyatlar mavjud bo'lsa, ularning barchasini keltirib, eng ishonchli variantni tanlashga harakat qiladi. Bu esa Navoiyning ilmiy xolislikka va haqiqatga intilganini ko'rsatadi.

Asarda insonparvarlik, bag'rikenglik va dinlararo hurmat g'oyalari ham alohida o'rin tutadi. Navoiy Muso, Iso, Dovud, Sulaymon singari payg'ambarlarni yuksak hurmat bilan tilga oladi. Ayniqsa, boshqa din vakillariga bo'lgan munosabatdagi adolat va hurmat bugungi globallashuv davrida nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Bu jihat yoshlarni turli din va millatlarga nisbatan bag'rikeng ruhda tarbiyalashda katta xizmat qiladi.

Asarda payg'ambarlar va hukamolarning hayoti orqali sabr, qanoat, ilm, saxovat, adolat, halollik kabi insoniy fazilatlar ulug'lanadi. Masalan, Ayyub alayhissalom timsolida sabr-toqat, Ibrohim va Ismoil alayhimussalom timsolida Alloh amriga itoat, Sulaymon alayhissalom hayotida esa dunyo boyligi va saltanatining foniyligi tasvirlanadi. Bu g'oyalar bugungi yoshlarni ma'naviy barkamollikka undaydi.

Asarda ilm-ma'rifat masalasiga ham katta e'tibor qaratilgan. Hukamolar haqidagi qismda ilmning inson hayotidagi o'rni, yoshligida bilim olishning zarurligi alohida ta'kidlanadi. Jumladan, Buzrugmehr tilidan keltirilgan:

“Yigitlig‘da yig‘ ilimning maxzani,

Qarilig‘ chog‘ida xarj qilg‘il ani”

mazmunidagi hikmat bugungi yoshlar uchun ham nihoyatda dolzarbdir. Ushbu fikr yoshlarni yoshlikdan ilm olishga, vaqtni behuda sarflamaslikka undaydi.

Tarixi anbiyo va hukamo asarining yana bir muhim xususiyati — unda she'riy parchalar keng qo'llanganidir. Ruboiy, bayt, masnaviy va nazmlar orqali muallif qissalardan chiqarilgan xulosalarni ta'sirchan shaklda ifodalaydi. Ushbu she'riy parchalar asarning badiiy qimmatini oshiribgina qolmay, o'quvchiga estetik zavq ham bag'ishlaydi. Ularda talmeh, tazod, tashbeh kabi badiiy san'atlardan mohirona foydalanilgan.

Masalan:

“Gar Shis va gar Qobil erur, gar Hobil,
Yoshlari agar yuz yil erur, gar ming yil,
Bir necha kun etsalar jahonda ta'til,
Oxir borig'a ajal buyurur ta'jil.”

Ushbu ruboiy orqali inson umrining o'tkinchiligi, har qanday qudrat va boylikning oxiri ajal bilan yakun topishi ta'sirchan ifodalangan. Bu esa insonni yaxshilik qilishga, umrni mazmunli o'tkazishga da'vat etadi. Asarning bugungi kundagi tarbiyaviy ahamiyati ayniqsa yoshlar ma'naviyatida yaqqol namoyon bo'ladi. Hozirgi davrda internet va ommaviy madaniyat ta'sirida yoshlarning ma'naviy dunyosini boyitish dolzarb masalaga aylangan. Shu nuqtai nazardan, “Tarixi anbiyo va hukamo” yoshlarni ezgulikka, ilmga, odobxloqqa, vatanparvarlik va insonparvarlikka chorlovchi muhim ma'naviy manba hisoblanadi.

Asar yoshlarni ota-onaga hurmat, kattalarni e'zozlash, saxovatli bo'lish, sabrli yashash va ilm olishga undaydi. Ayniqsa, undagi hikmatli so'zlar, payg'ambarlar va donishmandlarning ibratli hayoti bugungi avlod uchun katta tarbiya maktabi bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Tarixi anbiyo va hukamo asari nafaqat tarixiy va diniy manba, balki yuksak tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan bebaho ma'naviy merosdir. Unda ilgari surilgan axloqiy va ma'rifiy g'oyalar bugungi jamiyat, ayniqsa yosh avlod tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Shuning uchun ham ushbu

asarni o'rganish, targ'ib qilish va yoshlar ongiga singdirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Allisher Navoiy. Tarixi anbiyo va hukamo. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2000.
2. Qissasi Rabg'uziy. – Toshkent: Yozuvchi nashriyoti, 2000.
3. Sirojiddinov Sh., Yusupova D., Davlatov O. Navoiyshunoslik. – Toshkent: Akademnashr, 2020.
4. Yoqubjon Is'hoqov. So'z san'ati so'zligi. – Toshkent: Zarkalam, 2018.
5. “Alisher Navoiy asarlari muhokamasi va tadqiqotlari”. – Ilmiy maqolalar to'plami.
6. Ismoilova U.M. “Tarixi anbiyo va hukamo” asaridagi she'riy parchalar badiiyati. – Magistrlik dissertatsiyasi materiallari, 2025.